

Praktikus útmutató az IKER referenciakeret használatához

Az IKER referenciakeret dokumentációjának része

I. TARTALOMJEGYZÉK

I.	TARTALOMJEGYZÉK.....	2
II.	MI IS AZ A DIGITÁLIS KOMPETENCIA?	3
III.	MIÉRT VAN SZÜKSÉG A DIGITÁLIS KOMPETENCIA FEJLESZTÉSÉRE?	4
IV.	A DIGITÁLIS KOMPETENCIA ÉRTELMEZÉSE AZ IKER-BEN	5
V.	A DIGITÁLIS KOMPETENCIA ÖNÉRTÉKELÉSE AZ IKER SEGÍTSÉGÉVEL	7
VI.	A DIGITÁLIS KOMPETENCIA FEJLESZTÉSE AZ IKER SEGÍTSÉGÉVEL.....	9

II. MI IS AZ A DIGITÁLIS KOMPETENCIA?

A digitális kompetencia magában foglalja az információs társadalmi technológiák magabiztos és kritikus használatát a munka, a szabadidő és a kommunikáció terén. Ez az IKT terén meglévő alapvető készségeken alapul: számítógépek használata információ visszakeresése, értékelése, tárolása, előállítása, bemutatása és cseréje, valamint együttműködő hálózatokban az interneten keresztül történő kommunikáció és részvétel céljából.

A digitális kompetenciához az alábbi *ismeret*, *készség* és *attitűd* elemek elengedhetetlenek:

- A digitális kompetencia megköveteli az információs társadalmi technológiák természetének, szerepének és lehetőségeinek alapos értését és *ismeretét* az élet minden területén: úgy a személyes és társadalmi élet színterein, mint a munkában. Magában foglalja a fontos számítógépes alkalmazásokat, mint például a szövegszerkesztést, adattáblázatokat, adatbázisokat, információtárolást és -kezelést, valamint az internet és az elektronikus médián keresztül történő kommunikáció (e-mail, hálózati eszközök) által kínált lehetőségek és esetleges veszélyek megértését a munka, a szabadidő, az információmegosztás és az együttműködő hálózatokban történő részvétel, a tanulás és kutatás területein. Az egyénnek értenie kell továbbá, hogy miként támogathatják az információs társadalmi technológiák a kreativitást és innovációt, tudatában kell lennie az elérhető információ hitelességére és megbízhatóságára vonatkozó bizonytalanságnak, valamint az információs társadalmi technológiák interaktív használatához kapcsolódó jogi és etikai elveknek.
- A szükséges *készségek* magukban foglalják az információ megkeresésének, összegyűjtésének és feldolgozásának képességét, kritikus és szisztematikus felhasználását, a relevancia megítélésének képességét, valamint a valós és virtuális megkülönböztetésének képességét, érzékelve a közöttük lévő kapcsolódásokat. Az egyénnek képesnek kell lennie eszközöket alkalmazni komplex információ előállítására, bemutatására és megértésére, és képesnek kell lennie internetalapú szolgáltatások elérésére, igénybevitelére és használatára. Az egyénnek képesnek kell továbbá lennie az információs társadalmi technológiák alkalmazására a kritikus gondolkodás, kreativitás és innováció támogatása érdekében.
- Az információs társadalmi technológiák használata kritikus és megfontolt *attitűdöt* követel az elérhető információ és az interaktív média felelősségteljes használata tekintetében. Ezt a kompetenciát támogatja továbbá a kulturális, társadalmi és/vagy szakmai célokat szolgáló közösségekben és hálózatokban való részvétel iránti érdeklődés.

III. MIÉRT VAN SZÜKSÉG A DIGITÁLIS KOMPETENCIA FEJLESZTÉSÉRE?

A digitális kompetencia olyan szerteágazó tudást, képességeket, attitűdöket foglal magában, melyek a mai modern társadalmak fontos velejárói. Az IKT (infokommunikációs technológia) hatékony használata a mindennapok nélkülözhetetlen részévé vált. A különféle digitális eszközök és szolgáltatások használatára és felhasználására szükség van, úgy a magánélet, mint a munkavégzés, illetve a tanulás során adódó feladatok és kihívások széles köréhez kapcsolódóan.

A digitálisan írástudó egyén képes az IKT rendszerek biztonságos használatára, digitális formátumú információ keresésére, megosztására és létrehozatalára.

Aki digitálisan írástudatlan csupán korlátozottan képes a modern digitális technológiák, eszközök és rendszerek használatára, ezáltal gyakran hátrányt szenved a mindennapokban, és különösen a munkaerőpiacon.

Manapság Európa lakosságának közel harmada digitálisan írástudatlannak minősül, közülük elsősorban az idősebb korosztály tagjai, az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők, illetve az alacsonyabb jövedelműek tartoznak. 10-ből 4 digitálisan írástudatlan európai lakosnak nincs munkája.

A digitalizálódó társadalomban, a digitális írástudást egyre inkább elváró munkaerő piaci környezetben tehát az egyik legfontosabb kihívás az ún. digitális szakadék (azaz a digitálisan írástudók és írástudatlanok közötti távolság) szélesebbre nyílásának megakadályozása a digitálisan írástudatlanok arányának csökkentése, illetve a digitális kompetencia széleskörű fejlesztése révén.

IV. A DIGITÁLIS KOMPETENCIA ÉRTELMEZÉSE AZ IKER-BEN

Az IKER egy, a digitális kompetencia önértékelését és fejlesztését támogató referenciakeret, amely több, eltérő felhasználási célra készült dokumentumból áll.

Az IKER jelenlegi formájában a TÁMOP 2.1.2/12-1 „Idegen nyelvi és informatikai kompetenciák fejlesztése” című kiemelt projekt keretében 2012-ben kidolgozott IKER továbbfejlesztett változata.

Az IKER célja

- *a digitális kompetencia önértékelésének támogatása*, azaz az IKER segítségével egy személy képes legyen eldönteni, hogy jelenleg milyen szinten áll a digitális kompetencia egyes részterületein, illetve
- *a digitális kompetencia fejlesztésének támogatása*, azáltal, hogy a digitális kompetencia egyes részterületeit kibontja – az MKKR¹ által bevezetett- ún. szintleírók segítségével, amely kiindulási alapot jelenthet digitális kompetencia fejlesztő képzési programok kialakításához.

Az IKER leírja azt a *fejlődési pályát*, melyet az egyén bejárhat. Az IKER 4 szintet határoz meg, melyek segítségével leírható a kezdetben digitálisan írástudatlan egyén (azaz az IKER 1. szintjének bemenete) digitális kompetenciájának fokozatos fejlődése². Az IKER-ben az egyes szintek magukban foglalják az alacsonyabb szinteket (azaz pl. egy 2. szinten álló egyén rendelkezik az 1. és a 2. szinthez kapcsolódóan meghatározott kompetenciával). Az IKER szintezése megfelel az MKKR azonos számú szintjeinek, az IKER 4-es szintjének kialakítása például a középfokú informatikai érettségi vizsgán elvártakhoz igazodik.

Az IKER az alábbiak szerint értelmezi az egyén digitális kompetenciáját az egyes szinteken.

1. táblázat A digitális kompetencia szintjeinek általános értelmezése az IKER-ben

IKER szint	A digitális kompetencia szintjeinek általános értelmezése
<i>Ezen a szinten az egyén...</i>	
1	<i>Megszokott digitális eszközök egyszerű, begyakorolt funkcióit önállóan használja. Újszerű, vagy összetettebb funkciók használatához, vagy ismert funkciók ismeretlen digitális eszközökön való használatához folyamatos iránymutatásra van szüksége.</i>
2	<i>Megszokott digitális eszközt önállóan működtet, ismert, egymással kapcsolatban lévő funkcióit, több lépésből álló műveletsorral önállóan használja. A feladatok megoldása során alkalmanként felmerülő vagy összetett intézkedéseket igénylő helyzetekben pontos iránymutatásra van szüksége.</i>

¹ Az Európai Képesítési Keretrendszer létrejöttét követően Magyarország is megalkotta a saját keretrendszerét (Magyar Képesítési Keretrendszer, a továbbiakban: MKKR) annak érdekében, hogy az oktatási rendszer, illetve az életben át tartó tanulás során kiadott különféle bizonyítványok és oklevelek összehasonlíthatóvá váljanak.

² Az MKKR-hez igazodva a digitális kompetencia fejlődési pályája valójában nyolc szintet foglal magában, és az IKER ennek az első négy szintjét mutatja be. Az IKER illeszkedését, és megfelelését a hazai és európai keretrendszereknek, illetve felépítésének elméleti megalapozását az IKER dokumentációjának részét képező *IKER Elemzés és elméleti megalapozás* című dokumentum részletesen bemutatja.

3	<p><i>Komplex feladatok ellátásához önállóan választja ki a megfelelő, megszokott digitális eszközöket, melyek bonyolultabb funkcióit használja.</i></p> <p><i>Ismeretlen digitális eszköz vagy újszerű intézkedéseket igénylő helyzetekben útmutatásra van szüksége.</i></p>
4	<p><i>Új ismeretek önálló megszerzését is igénylő feladathelyzeteket önállóan, csoportban, vagy kisebb csoport irányítójaként jár el.</i></p> <p><i>Olyan problémahelyzetekben, melyek megoldásához széles körű, rendszerbe szerveződő elméleti és gyakorlati ismeretekre, azok egyedi és komplex alkalmazására van szükség, útmutatásra van szüksége.</i></p>

Annak érdekében, hogy az egyes szinteken a digitális kompetencia komplex fogalma jobban megragadható legyen, az IKER – illeszkedve az Európai Digitális Kompetencia Keretrendszerhez – a *digitális kompetencián belül öt részterületet* határoz meg az alábbi fő tartalmi elemekkel:

1. **Információ gyűjtése, felhasználása, tárolása:** digitális információk beazonosítása, megtalálása, válogatása, tárolása, rendszerezése és elemzése, a cél és relevancia eldöntésével
2. **Digitális, internet alapú kommunikáció:** kommunikáció digitális környezetben, információ megosztása online eszközökkel, kapcsolat és együttműködés másokkal digitális eszközök segítségével, részvétel és közreműködés közösségekben és hálózatokban, a különböző kultúrák lehetséges eltéréseinek figyelembevétele
3. **Digitális tartalmak létrehozatala:** új tartalom létrehozatala és szerkesztése (szöveges dokumentumok, képek, video), meglévő tudás és tartalom beépítése és átdolgozása, kreatív kifejezőmód alkalmazása, média elemek létrehozatala, programozás, a szerzői jogi vonatkozások figyelembe vétele és alkalmazása
4. **Problémamegoldás, gyakorlati alkalmazás:** digitális erőforrások és igények beazonosítása, megalapozott döntéshozatal, hogy az adott célhoz és igényhez melyik digitális eszköz választása a legmegfelelőbb, elvi problémák digitális megoldása, a technológia kreatív felhasználása, technikai problémák elhárítása, saját és mások kompetenciáinak frissítése
5. **IKT biztonság:** személyes biztonság, adatvédelem, digitális identitás védelme, biztonsági intézkedések, biztonságos és fenntartható felhasználás.

A digitális kompetencia részterületei jelentik azokat a területeket, amelyeken keresztül egyrészt megragadható az egyén digitális kompetenciája, másrészt amelyekre a fejlesztés irányul.

V. A DIGITÁLIS KOMPETENCIA ÖNÉRTÉKELÉSE AZ IKER SEGÍTSÉGÉVEL

A digitális kompetencia önértékelésére bárkinek szüksége lehet élete során. Az IKER segítségével beazonosíthatók azok a kompetencia elemek, amelyek nélkülözhetetlenek úgy a mindennapi élet, mint a munkához, illetve tanuláshoz kötődő szituációk során. Bárki meghatározhatja, hogy melyek azok a területek, ahol továbblépésre van szüksége a magasabb minőségű élet reményében.

A digitális kompetencia önértékelésének támogatására az IKER-ben két dokumentum szolgál:

- IKER önértékelő
- IKER önértékelő példákkal

elnevezésű dokumentumok.

Az **IKER önértékelő** értelmezi a digitális kompetencia részterületeit az egyes szinteken, azaz „kibontja” az adott szint általános értelmezését az egyes részterületek szerint. Ez a dokumentum támogathatja az egyént abban, hogy áttekintve a digitális kompetencia részterületein bejárható lehetséges fejlődési pályát (1-4. szint), eldöntse, hogy saját kompetenciája jelenleg milyen szinten áll az egyes részterületeken.

Az **IKER önértékelő** egy A4-es oldal méretű, jól áttekinthető és ezáltal könnyen használható dokumentum.

1.ábra Az IKER önértékelő szerkezete

Részterület / IKER szint	Információ gyűjtése, felhasználása, tárolása	Digitális, internet alapú kommunikáció	Digitális tartalmak létrehozása	Problémamegoldás, gyakorlati alkalmazás	IKT biztonság
1					
2					
3					
4					

Az ábrán látható a táblázat szerkezete. A táblázat első oszlopa a részterület/IKER szintet tartalmazza, a többi oszlop a kompetencia részterületeket. A táblázatban a 2. és 3. sorok közötti cellák közötti területen egy beszélgömb található, amelyben a szöveg: „A részterület adott szintjének értelmezése”. A 1. sor jobb oldalán egy beszélgömb található, amelyben a szöveg: „Részterületek”. A 2. sor bal oldalán egy beszélgömb található, amelyben a szöveg: „Szint”.

Az **IKER önértékelő** használata során figyelemmel kell arra lenni, hogy az egyén digitális kompetenciája az egyes részterületeken eltérő szinten állhat. Ennek magyarázata lehet többek között például az egyén élethelyzete, az, hogy a mindennapjai, munkavégzése stb. során milyen helyzetekkel, feladatokkal kell, hogy megbirkózzon, és azok milyen digitális kompetenciákat igényelnek (könnyen előfordulhat például, hogy valaki igen magas szinten áll a digitális kommunikációban (2. részterület), azonban jóval alacsonyabb szinten van a digitális technológia működtetése, problémamegoldás területén (4. részterület)).

Az egyén digitális kompetenciájának értékelését az egyes részterületek szerint javasoljuk elvégezni, azaz olyan módon, hogy az egyes részterületeken leggyakrabban előforduló szint jelölje az adott részterületen az egyén kompetencia szintjét. Mivel- ahogy fentebb említettük- jelentős eltérés lehet az egyén aktuális kompetencia szintje között az egyes részterületeken, nem tartjuk célszerűen a részterületek szintjeinek „összegzését” és a digitális kompetencia egyetlen mérőszámmal történő jelölését.

Előfordulhat, hogy pusztán az *IKER önértékelő* segítségével nehézséget jelent az önértékelés elvégzése. Ebben az esetben további segítséget nyújt ehhez az *IKER önértékelő példákkal* elnevezésű dokumentum. Az *IKER önértékelő példákkal* hétköznapi szituációkat mutat be a digitális kompetencia részterületeihez kapcsolódó szinteken, példalózó jelleggel. Ezáltal az egyén könnyebben ráismerhet, hogy mely kompetenciáknak van birtokában és azok mely szintre helyezik őt az egyes részterületeken.

Az *IKER önértékelő példákkal* olyan felépítésű, hogy egy-egy oldalon jeleníti meg az egyes szintek mind az öt részterületére jellemző példákat, tehát összesen 4 oldalból áll.

2.ábra Az *IKER önértékelő példákkal* szerkezete

Részterület / Szint és példák	Információ gyűjtése, felhasználása, tárolása	Digitális, internet alapú kommunikáció	Digitális tartalmak létrehozása	Problémamegoldás, gyakorlati alkalmazás	IKT biztonság
1					Részterületek
	Szint			A részterület adott szintjének értelmezése	
Példák		Szemléltetés hétköznapi példákkal			

Az *IKER önértékelő példákkal* használata során figyelembe kell venni, hogy a példák természetesen nem teljeskörűek. Ez egyfelől azt jelenti, hogy a mindennapok során számos egyéb, itt nem szereplő szituáció is adódhat, amelyben az egyén a digitális kompetencia adott részterületén az adott szintnek megfelelően jár el. Másrészt az is előfordulhat, hogy ugyanabban a cellában szereplő több példa közül van, amit teljesen jellemzőnek, másokat viszont nagyon távolinak érez az egyén. A példák segítséget jelenthetnek annak meghatározásához, hogy az egyes szintek adott részterületén az egyén számára milyen fejlődési irányok lehetségesek, és ezek közül melyek azok, amelyek számára –élethelyzetétől, munkahelyi feladataitól stb. függően- fontosak és relevánsak.

Az önértékelés elvégzése az *IKER önértékelő*, illetve az *IKER önértékelő példákkal* egyidejű felhasználásával célszerű. Ez is történhet többféleképpen. Lehetséges, hogy az önértékelést végző személy az *IKER önértékelő* segítségével megbecsüli az egyes részterületeken a digitális kompetenciájának jelenlegi szintjét, és az *IKER önértékelő példákkal* segítségével ellenőrzi azt. De úgy is eljárhat, hogy már az *IKER önértékelő* meghatározásainak értelmezéséhez is igénybe veszi az *IKER önértékelő példákkal* segítségét.

VI. A DIGITÁLIS KOMPETENCIA FEJLESZTÉSE AZ IKER SEGÍTSÉGÉVEL

A digitális kompetencia fejlesztését lehetővé tévő tanulási programok, képzések tervezéséhez, tananyag fejlesztéshez, tanulási eredmények meghatározásához az előzőeknél részletesebb és részben más szempontú megközelítésre van szükség.

A digitális kompetenciát fejlesztő képzési programok tervezőinek elsősorban az **IKER fejlesztő** dokumentum nyújt ebben segítséget. Az **IKER fejlesztő a digitális kompetencia az IKER által lefedett négy szintjére és ezen belül mind az öt részterületére meghatározza, hogy ott a tanuló mit tud, mire képes, milyen attitűdökkel rendelkezik és ezeket milyen fokú önállósággal végzi, mely feladatok elvégzéséért vállal felelősséget.** Ezek meghatározása ún. szintleíró (deszkriptor) kategóriák segítségével történik. A szintleíró (deszkriptor) kategóriák megegyeznek az MKKR-ben alkalmazott kategóriákkal:

- **tudás:** az elméleti vagy tárgyi tudás, szerveződési formái a műveltség és szakértelem. A tudás összetartozó elemei, fogalmi összetett egységekbe, sémákba szerveződnek, amelyek bonyolultsága az egymást követő szinteken különbözik. Az absztrakt fogalmak ismeretének bősége, kiterjedése szintenként jelentősen eltér.
- **képesség:** cselekvésekben megnyilvánuló motoros (kézügyesség valamint módszerek, anyagok, eszközök és műszerek használata) és kognitív (logikai, intuitív és kreatív gondolkodás használata) készségekből áll.
- **attitűd:** értékelő viszonyulást jelent valamilyen konkrét vagy elvont dologhoz; az attitűdök a tanulásra, a munkára és saját cselekvésre vonatkoznak, illetve a kapcsolatokra, együttműködésre irányulnak. Az attitűdök érzelmi, gondolati és viselkedésbeli összetevőkből állnak.
- **autonómia és felelősségvállalás:** mértéke azt mutatja meg, hogy egy adott tevékenységet az adott személy milyen önállósággal, milyen mértékű felelősségvállalással tud végrehajtani.

Praktikusan az **IKER fejlesztő az IKER önértékelő** minden celláját egyenként „kibontja”, részletezi a négy szintleíró kategória mentén. Az **IKER fejlesztő** egy-egy oldala az **IKER** egy-egy szintjét mutatja be az öt részterületen: minden szinten az egyes részterületnek a felső sorban megjelenő általános meghatározását bontja ki a szintleíró kategóriák segítségével. Emiatt az **IKER fejlesztő** szintenként 1 (összesen 4) A3 méretű oldalból áll. A nagyméretű oldalak lehetővé teszik az egyes szintek egyszerre történő áttekintését.

3.ábra Az IKER fejlesztő szerkezete

1. szint		Információ gyűjtése, felhasználása, tárolása	Digitális, internet alapú kommunikáció	Digitális tartalmak létrehozása	Problémamegoldás, gyakorlati alkalmazás	IKT biztonság
Általános értelmezés						
Szintleíró kategóriák	Tudás					
	Képesség					
	Attitűd					
	Autonómia és felelősség					

Az *IKER fejlesztő* segítségével beazonosíthatók, hogy melyek azok a tanulási eredmények, amelyeket a kidolgozott programmal a résztvevők el fognak érni. A képzési program tervezése során a programon belül az egyes részterületek előfordulási aránya, hangsúlyossága többek között függ a célcsoport meglévő kompetenciájától, fejlesztési igényeitől, illetve a program célkitűzésétől (pl. adott szinten a kompetenciák megerősítése vagy magasabb szintre lépés stb.).

Az *IKER fejlesztő* használatát jól támogatja, kiegészítheti az *IKER önértékelő példákkal*. A képzési programok tervezése során is hasznosnak bizonyulhat az *IKER fejlesztő* valamely meghatározásának konkrét példák segítségével történő pontosabb értelmezése. Emiatt mindenképpen javasoljuk a fejlesztő munka során az *IKER fejlesztő* és az *IKER önértékelő példákkal* eszközök egyidejű, együttes használatát.